

Нарис

Ясної днини сонце над донецькими степами сходить таке яскраво-біле, що не лише на нього чи на крило посрібленої хмари під ним,— вона мовби зі ртуті,— а й попід сонцем і хмарою боляче дивитися очам. І мружишся від того ярого сяйва, наче влітку, дарма що по чорній землі (не подарувала сьогорічна зима снігу) в'юниться поземиця і вітер з морозом струже. Донецький вітер гострий, як бритва.

Якось воно аж не личить: велика ялинка посеред міста, вся у веселих закличних вогнях (ще її не розібрано після свята) — і чорний мороз, і така прозора, бідна, з опалою інею, поземиця. Селян тут поблизу немає, все люди робочі, шахтарі, а як тільки зійшлися, то за другим-третім словом неодмінно скаже хтось:

— От, снігу немає... Голоморозь... Кепсько.

Людей на тротуарах, проте, навдивовижу мало, хоч уже восьма ранку і сонце вихопилося з-за далеких пагорбів. Підбігцем ідуть школярі до шкіл, неспіхом котяться напівпорожні автобуси чистісінькими, наче їх уночі мели, вулицями, а перехожих де-не-де. Це одразу впада в око приїжджому. Адже Горлівка — місто чимале, триста з лишком тисяч населення, майже дві Полтави, два Чернігова — і таке малолюддя. Проте, щоб не дивуватися з цього, треба приїхати до Горлівки не о восьмій чи дев'ятій, а принаймні о шостій ранку. Тоді місто найжвавіше, бо саме в цей час іде і їде на шахти перша зміна, іде і їде на заводи і кар'єри.

Робоча людина досвітня.

Ідеш вітряною вулицею і мимоволі вгадуєш, як сам, іще, вдається, так недавно, біг зимового досвітку на роботу і шулився від пекучого морозу з оцим ось вітриськом, а на стрілках біля станції у світлі різнокольорових

ліхтарів блищали холодні колії, що немов аж дзвенять, і гув, кликав хрипкенький деповський гудок. А тут іще, на горе, демобілізовуючись, відмовився під шапки й шинелі, хоч було проти зими і форму давали на вибір, а взяв безкозирку та коротенький бушлат — і тепер оце гнися! Хотілося, бач, пошелестіти золотоякірними стрічками перед дівочим плем'ям та похизуватися плечима і грудьми, що їх так ловко облягає бушлат... Одначе каяття се нетривке: добіг до душової, перевдягся в негнучку од мазуту робу — і до станка. А тут уже мерзнути ніколи, до того ж у гурті всім однаково холодно. Це почуття також гріє...

Згадуєш — і мовби теплішає тобі, і вже не так жалить тебе в тонкому повсякsezонному пальті знайомий здавна вістряган.

Іти одразу на шахту ніби незручно: тільки з поїзда — і ось вам, мовляв, моє відрядження, маю таке й таке завдання, покажіться-но, які ви є. Надто вже зухвало виходить, як оте "прийшов, побачив..." Ні. Кортить просто подихати цим повітрям, що пахне металевою жужіллю і димами, подивитися місто, чепурне і чисте, послухати людей, хоча б краєм вуха,— тоді воно і до мети легше йтиметься. Бо поки що маєш однісіньку нотатку в записнику: "Горлівка, шахта 4-5 ім. Микити Ізотова. Віктор Довбиш. Молодий. Герой Соціалістичної Праці".

У центрі старої Горлівки відомий пам'ятник "донецькому богатиреві", за словами Горького, Микиті Ізотову. Широкоплечий, потужний, стоїть він у тому, в чому вийшов з лави: в "шахтьорках", у кепці, трохи збитій назад, і з лампою-коногонкою в руці. У всій його постаті відчувається спокій людини дужої, справді богатирський спокій.

Трохи навскоси, у сквері, супроти Ізотова піднятий на п'єдестал Т-34 (тридцятьчетвірки брали в сорок третьому Горлівку), і обидва пам'ятники дуже схожі між собою — притаєною силою та впевненістю, з якою стоять вони на своїй землі. Схожі, як два велети.

А понад містом дими, дими. Легають за вітром, летять у далеч, до степового небокраю, і сонце затуляє легенька імла вже на цілий день.

На ринку теж не надто велелюдно, може, тому, що він таки просторий. У рядах селяни й приміські домогосподарки. Всі вони однаково бідові, балакучі й дотепні, якщо зачепиш.

— З чого це у вас, тітонько, щітки, що такі білі та пишні?

— Із шпигату, синок. Бери, жінка з дому не вижене. За руб оддам.

— ...Візьміть рукавички, пухові, теплюсінькі, м'якусінькі, як ремезове гніздо,— припрошує; в'язальниця, а в очах усмішки.

Справді добрі рукавички. Та усмішка ще краща — добра і нехитра.

Далі у плетеному кошику височіє гірка ніжно-срібних, з воском, віночків. Се нареченим, що ждуть весілля. Біля жінки з віночками, трохи, щоправда, віддалік, зупиняються зовсім ще юні дівчатка, роздивляються ту срібну мрію з ледь помітною зачарованою усмішкою на устах, потім сором'язливо озираються довкола — чи ніхто, бува, не помітив?..

— Почім віночки, молодице?

— А вони тобі не потрібні, не про твої літа добро, гуляй далі.

Що ж, правильно. Не доросли... І нема чого дути губу на оте слухне "гуляй далі".

А ось бабуся, закушкана в сіру пухову хустку, продає картоплю, продовговату, але добірну. Одразу видно — донбасівська, тут її звуть "розовка". Я знаю її на смак — піскувату, тривку, як хліб. Принаймні такою вона здалася мені тоді, в сорок другому, коли, ще підлітком

бувши, в осінньому пальтечку, босий, без кепки піхтурою добивався з-під Боково-Антрацита на Полтавщину. Те було на початку вересня, десь тут поряд, либонь, між Єнакієвим та Дебальцевим. Біженці, голод, міньба... А тут ні їсти нічого, ні проміняти. Дійшов до якогось висілка чи до села. Трохи поодаль від нього, над балкою, шахта. Німа, навіть терикон не курить. Затоплена, або підірвана, або те й друге разом. Поминув одну хату, другу, десятую. Зайти до якоїсь та попросити їсти — страшно. До стукотняви у скронях, до вогню в щоках, до сліз! А тут якась жінка воду на коромислі несе від балки, вже у двір повертає.

— Дайте, тітко, напитися...

Обернулася з коромислом і повними відрами, молода, блідолиця — теж, видно, не густо на столі, похитала головою, а очі суворі, спідлоба.

— Горенько моє! Пити йому... Світиться наскрізь, а ще — "пити".
Ходім у хату!

У хаті за столом (на нього з вікна падало сіре вранішнє світло, і в тому світлі парувала біла-пребіла, варена цілою картопля) сидів дід у рідкій сивій бороді, крізь яку просвічувалися деінде сині цяточки — шахтарські позначки навіки, та ще дві дівчинки. Всі троє тримали в пучках по дрібній довгастій картоплині, студили на них, присолювали і їли.

— Ось, приймайте до гурту що одного. Напитися, каже, дайте... — І до мене: — Сідай!

Дід мовчки посунувся і вказав рукою на сундучок біля себе. А дівчатка перестали їсти і дивилися, як їхня мати, спідлоба, прото не похмуро і не вороже, а з цікавістю.

Чи доводилося тобі, читачу, брати їжу з рук людей, які самі напівголодні? Якщо ні, то повір: це те, що є найтяжчого у світі.

Вийшов я з хати з теплими кишенями, бо в них була варена картопля. Вийшов украй пригнічений тим, що навіть подякувати як слід не спромігся: промимрив "спасибі" та й з хати,— і водночас підбадьорений: не пропаду!

Хазяйка провела аж за двір, а там сказала уже навздогін:

— Ти, синок, не бійся просити, як зголоднієш. Є — дадуть, а нема — в плечі не витурять. Не дрейф, чуєш?..

Може, то були ви, бабусю? Це ж тут, недалеко, і я знаю оцю вашу картоплю непоказну, що тривка, як хліб. А якщо й не ви, то все одно спасибі: за спогад про людей, що zostалися в серці назавжди.